

+ (Abd-el-Kadert az angol kormány) pompás kétesövű karabinnal ajándékozta meg azon nemes magatartásáért, melyet ez a damaskusi meszárslás alkalmával tanusított.

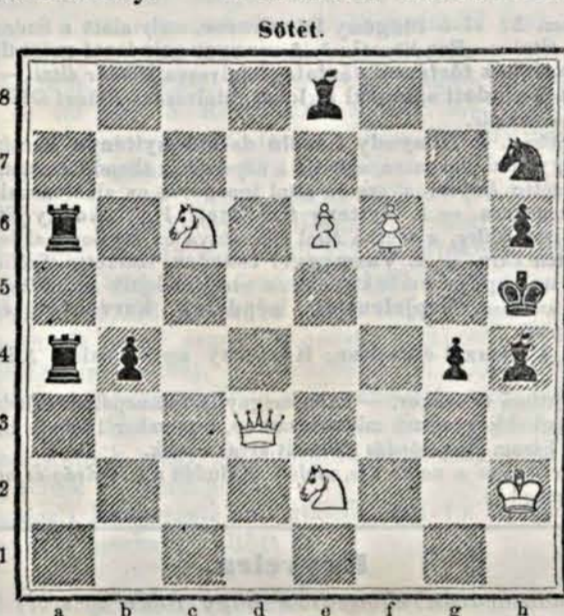
+ (Páris lakosainak száma) a legutóbbi 10 év alatt több mint félmillióval szaporodott; házat csak a múlt évben többet építettek benne 9000-nél. Mivé lesz e világváros egy század mulva!

+ (A dunántúli ev. ref. egyházkerület) közelebb Győrött közgyűlést tartván, a megüritt egyházkerületi hivatalokra, nevezetesen az egyházkerületi világi főjegyzőségre Beöthy Zsigmond addigi világi aljegyző, az őrségi segédgondnokságra Csernel Gusztáv, a barsi esperességre Nagy János választották meg.

+ (Furcsa demonstratio.) Lengyelországban az orosz kormány tilalma következtében este 9 óra után nem szabad az utcán lámpa nélkül megjelenni. A lengyelek e rendeletnek oly buzgón engedelmességek, hogy még nappal is lámpával járnak az utcán.

SAKKJÁTÉK.

90-ik sz. feladvány. — Willmers Rudolftól (Bécsben).

Világos indul, s 4-ik lépésre matot mond.

A 85-ik sz. feladvány megfejtése.
(Weisz J. A. tanártól Budán.)

- Világos. Sötét.
- 1) Vc1 - e3 d4 - e3 :
 - 2) Be4 - c4 tetsz. sz.
 - 3) He6 - a5 tetsz. sz.
 - 4) Fe8 - f7

Helyesen fejtették meg. Lelesen : báró Meszéná István. — Pesten : Cselkó György Feszprémben : Fülöp József. — B.-Ujvárosban : Kovács Lajos. — Parabutyban : Rothfeld József.

Színházi napló.

Péntek, sept. 6. Benedek József kassai színész első vendégjátékául : „A skót nemes.“ (A szinlap szerint „Scott nemes.“) Vigjáték 5 felv. Irta Dumas Sándor. Örömmel láttuk, hogy e sok érdekességgel bíró vigjátékot ismét előrántották oly hosszú pihenés után; de ismerve azon nehézségeket, mikkel a szereplőnek a czimszerepben meg kell küzdeni: megvalljuk, némi aggodalommal mentünk a színházba, miután még oly jeles színésznek, mint Szerdahelyi, sem sikerült benne tökéletes diadalt aratni. Aggodalmunkat annyiban igazolva láttuk, hogy Benedek nem bírta e szerep főjelmét, a naivságot visszaadni, s midőn naiv akart lenni, inkább együgyűnek látszott. Másrészt azonban teljes elismeréssel mondjuk ki, hogy Benedeket a természet igen szép színészi tehetséggel áldotta meg, mit, ugy látszik, tanulmány által is igyekszik minél jobban értékesíteni. Orthonos, sok szinpadai ügyességgel bíró színészt láttunk benne, kit a vidéki színészet legkiválóbb tagjai közé méltán számíthatunk. A közönség többszöri kihívással méltányolta játékát. Munkácsy-F.-né kedves „Duncan Sarah“ volt. Szigligeti Anna is igyekezett megfelelni „Quin Nelli“ szerepének, mely egyébiránt az óvénél gyakorlottabb kezekbe való. Feleki Buckingham herceg szerepében orthonosan érezte magát; Szigeti jó Chiffinch volt; Rónay királya jobb is lehetett volna, anélkül, hogy valaki megharagodott volna érte.

Szombat, sept. 7. „Bánk bán.“ Eredeti opera 3 felv. Zenéje Erkel Ferenczről. A sok szépséggel ragyogó dalművet pár hónapi szünet után ma hozták színi először. Miután az operaszemélyzet ujjal együtt van, reméljük, hogy gyakran fogunk találkozni „Bánk bán“-nal. Hollós L.-né hozzászab távollét után ma lépett fel először, mint szintén Fűredy és Ellinger is. Vasárnap, sept. 8. A színház zárva volt.

+ (A mostani olasz királyságban összesen 20 egyetem van.) Ezek közül kettő segélyt kap az államtól, a többi mind saját alapjából tartja fenn magát.

Adomák.

— A völegénynek épen látogatást kellett tenni arájánál, hanem e dolgban kissé szokatlan (nem hiába!) levén, anyját kérde, hogy mit mondjon ő arájának? Az anya szívesen szolt : „Örülök, hogy nagyságodat friss egészségben láthatom — azután egyik szó a másikkól jó!“ Ez volt a tanács. A fiatal ember megy és mondja : „Örülök, hogy nagyraadt friss egészségben láthatom — azután egyik szó a másikkól jó.“

— A tolvajt az épület második emeletében rajta kapták a lopáson, honnan a grádicson az első emeletre dobták. Innen hasonlólag a kapu alá, honnan a házmeister ki az utcára dobá. Ez a kapu előtt megáll, jól megnézetőtől talpig a házat, míg végre megszólal : „Na, nem hittem volna, hogy a házban ilyen rend uralkodjék.“

Hétfő, sept. 9. „Egy nő, ki az ablakon kiugrik.“ Vigjáték 2 felv. E napra Shakespeare „Othello“-ja volt kitzíve, de Munkácsy-F.-né megbetegedése miatt elmaradt. Az előadás jól mulattatá a közönséget, miben fő érdeme volt Szilágyinak és Némethynek (Törő Bálinté).

Kedd, sept. 10. „Don Juan.“ Opera 2 felv. Zenéje Mozarttól. A remek dalmű előadása kielégítő volt; Hollós L.-né, mint mindig, most is legszebben énekel. Bignio és Kőszegi különösen kiemelendők. Markovics Ilka és Voggner Vilma nemesak igen jó alakok voltak, de komoly igyekezteket is tapsokkal méltánylá a közönség.

Szerda, sept. 11. Benedek József második fölléptőül : „Szeleburdi.“ Vigjáték 3 felv. Benedek hatással játszotta szeleburdi szerepét. Dicséretes jellemvonása a tulságoktól tartózkodás s a természetesség, ez utóbbi annyira sajátja, hogy szintén nem ártana, ha néha kissé többet „komédiázna.“ A közönség jól mulattott s a vendéget ismételt ízben kitapsolá.

Csütörtök, sept. 12. Wiest Lajos hegedűművésznék, a moldva-oláh uralkodó herceg udvari karmesterének hangversenye, Stéger szíves közreműködése mellett. Ezt megelőzte : „Színész.“ Vigjáték 1 felv.

Szerkesztői mondanivaló.

5779. Verőcze. Á. J. Az ily szótartás előtt meghajlunk. A cikk szerencsésen kezünkbe érkezőn, az eddigi akadályok elenyészték.
5780. Vészvihar. Minek mondjalak Ha nem néznék a becsületes, hazafni indokokat : a tökéletlen művekről azt kellene mondanunk, hogy kár a rájuk pazarlott postadíjért.
5781. Kis-Mányok. A levelből csak annyit értünk, hogy az erőszaknak engedve, az adót ott is megfizették. Így szárazon elmondva, a tény újdonságnak sem illenek be.
5782. B.-Ujfalu. L. S. Súlyomok megjött. Kár, hogy a rajzban egy kis elő- és háttér számára nem jutott hely.
5783. N.-Zerind. K. K. A pólléket köszönettel vettük. A kép készült.
5784. Debreczen. Ca. Az arczkép megjelenését későbbi időre vagyunk kénytelenek halasztani.
5785. Sz.-Fehérvár. K. J. A cikk jól van írva és a tárgy időszertű. Reméljük, nem soká fog pihenni főnkunkban.
5786. Két kis gyermek emlékezete. Kár, hogy a művészi forma hiányosságára zavarja itt ott azon kellemes kép hatását, mit a mű tartalma az olvasóra gyakorolhatna.
5787. Kélt hajnal. A hősök álma. Az első bekészítését fölbreszté figyelmünket. Tehetségnek nyomait látjuk. Előre!
5788. Csald. K. J. Az újabb szállítmányból is majd csak kiböngészünk valamit; tán a „boszorkánynyal“ is tisztába jövünk valahára.

HETI NAPTÁR.

Hó- és hetinap	Katholik. és Protest. naptár	Gör.-orosz naptár	Nap-kelet nyug.		Izraelit. naptár	Hold-kelet nyug.	
			é. p.	ó. p.		é. p.	ó. p.
September			Sept. (ó)		Tisri R.		
15 Vasár.	F 17 M. neve	F 16 Hil	3 A 12 Anth	5 40 6 13 11	4 29 1 32		
16 Hétfő	Ludmilla	Euphen.	4 Babylus	5 40 6 10 12 Abadia	4 51 2 41		
17 Kedd	Lambert p.	Lamber	5 Zacharias	5 41 6 8 13	5 11 3 43		
18 Szerda	Zsófia Kán.†	Irén	6 Eudoxia	5 42 6 7 14	5 29 5 0		
19 Csütör.	Január	Konsta	7 Szozonto	5 44 6 4 15 Sáf.án	5 47 6 6		
20 Péntek	Eustach v. †	Philipp	8 Kis Assz	5 45 6 2 16 2. ónn	6 7 7 9		
21 Szomb.	Máté	Máté Jó	9 Joachim	5 47 6 59 17 3 Sab.	6 28 8 26		

TARTALOM.

Tisza Kálmán. (Arczkép) — Forgách Balázs. Győri Vilmos. — Smaragdok és zafirok. (Folytatás.) Jókai Mór. — Maga keze verte meg. Bocskai Pop Lajos. — A magyar Akademia palotája. (Képpel) — Erkel Ferencz „Bánk bán“ operája. (Képpel) — Pestről a középonti Kárpátok felé és vissza. (Folytatás) — Tárház : A pók és a légy. — Nemzeti öltözetünk ügyében. — Iródalom és művészet. — Egyház és iskola. — Ipar, gazdaság, kereskedés. — Közintézetek, egyletek. — Mi újság? — A budai népszínház megnyitási ünnepélye. — Egyveleg. — Adomák. — Sakkjáték. — Színházi napló. — Szerkesztői mondanivaló. — Heti naptár.

Felelős szerkesztő Pákh Albert : (lak. magyar-utca 1. sz.)

A Vasárnapi Ujság hetenkint egyszer nagy negyedrétben 1 1/4 iven jelenik meg. Előfizetési díj Buda-Pesten házhoz küldve vagy postal uton külön a Vasárnapi Ujságra félre 3 ft., a Politikai Ujdonságokkal együtt 5 ft. újpénzben. — Az előfizetési díj a Vasárnapi Ujság kiadó-hivatalához (Pest, egyetem-utca 4. szám) bérmentve utasítandó. (Szerkesztőségi szállás : magyar-utca 1. szám.)

Dr. Argenti Döme.

A soha ki nem aknátható orvosi tudomány folytonos vívmányaira nézve, legközelebb lefolyt időkben, alig mutathat fel édes hazánkban a szakértők között valaki több érdemet és eredményt, mint Vác vidékének jeles hasonszenvi orvosa, Argenti Döme. Huszonöt év óta fáradhatlanul harcol a homoeopathia mellett, és részint jeles iratai, részint szerencsés gyógyításai által leginkább ő ismertette, és kedveltette meg hazánkban a homoeopathia hatását, melynél fogva annyi évek óta meg nem törve, sőt növekedő terjedése által mind inkább megerősödvé teljes tiszteletben áll gyógymódja azoknál, kik azt elfogulatlan figyelmükre méltatták. — Argenti Döme született Váczon 1809. évi sept. 26-án, azon házban ugyan, a hol most is lakik, mely azonban nagy változáson ment azóta keresztül. Szülői egyszerű polgárok levén, egyetlen fiukat nem akarták a felsőbb iskolákba járattni, belőle sorsukhoz hasonló kereskedőt ohajtván képezni, míg végre tanárainak sikerült kivívni, hogy az elmés, eleven fiu továbbra folytathatta tanulmányait. Tanuló társai közt mindenkor ő volt az első, s már gyermek korában sem foglalkozott egyébbel, mint tudományos tárgyakkal, mi által gyenge teste annyira szenvedett, hogy midőn az orvosi pályát végzendő Pestre jött, többnyire betegeskedett, és szenvedő állapotban volt még akkor is, midőn 1835-ben utolsó vizsgáját tevő le, Lenhossék proto-medicus ez alkalommal, midőn az orvosi kar nevében teljes megelégedését jelenté ki, egyszerűs mind figyelmeztette őt, hogy egészségének helyreállításáról gondoskodjék, még mielőtt orvosi gyakorlatát megkezdéné.

Igy tért vissza szülőihez Vácra, hol tudomány után sovárgó lelke leginkább Hahnemann munkáinak olvasásával foglalkozék. — Első kísérletei ezen töretlen, s göröngyös pályán — a hol mint igénytelen kezdőnek előítéletekkel, sőt nem ritkán rágal-makkal is kelle küzdenie — meglepők valának, és ösztönül szolgált arra, hogy a tűzvéri buvár egész lélekkel küzdött kedvencz eszméje mellett. Ekkor egyszersmind félretevé minden gyógyítalt, melyekkel évek óta élt, maga is homoeop. szereket kezdé használni, s mellette a szükséges testmozgást sem mulasztá el; ekkép növekedvén testi ereje, kettőztetett szorgalommal dolgozott, irt, s tudunkra első volt hazánkban, ki nyilvános lapokban, többi közt az akkori „Jelenkor“ czimű lap Társalkodójában 1838. óta több éven át érdekes cikkeket közölt a homoeopathiáról. 1847-ben adá ki jeles, s e tekintetben első magyar munkáját a „különféle betegségek hasonszenvi gyógyításáról“, melynek bevezetése oly ügyesen és értelmesen van előadva, miszerint a figyelmes olvasó az egyszerű gyógymód sikeres, és jótékony hatásáról könnyen meggyőződik. — Ezen munkának első kiadása — daczára a bekövetkezett mozgalmas és nyugtalan időknek — egészen elfogyott; mire 1855-ben bocsátá ki tetemesen bővített második kiadását. Ezen mű annyira megismerteté őt hazánkban, hogy alig van megye, hol könyve ne léteznék, mely ezreknek adott már életet, főleg oly helyeken, hol orvost nem könnyen kaphatni; kik is e jótéteményért nem győzik eléggé áldani a szerzőt. — De nem egyedül munkája lett annyira ismeretes hazánkban, hanem folytonos foglalkozása által majd minden megyében működik, részint személyes látogatása, részint levelezési által. Mindamellét, hogy szünet nélkül, hol Pesten

DR. ARGENTI DÖME.

hol Esztergomban, hol másutt számos betegeit látogatja — az irodalmi téren sem szünik működni.

Ily körülmények között már több év előtt, még Müller, Bayer, Bakody, Atomyr kollegái életében, ezek, s több rokonelvű barátai által felszólítottatott, hogy Pestre tenné át lakását, de előbb elaglott szülőit, most ismét kedves körét, melyszerint az, hom. orvos nélkül maradna — elhagyni gyöngédtelenségnek tartja.

1855-ben a lipcei, 1856-ban a bécsi hom. egyesület tagjává választotta. — 1857 év elején több — leginkább szabolcs megyei elvbarátai kérésére — rég kívánt arczképét, jeles Barabásunk által levétetét — s azt e lapok útján lemásolva közöljük.

Elfogyván két év alatt munkája második kiadásának ezer példányra, 1858-ban ismét egy harmadik tetemesen meg bővített kiadása jelent meg, Hahnemann életrajzával, szintén ezer példányban. — E munka 1860-ban dr. Schleichen által németre fordítottván, külföldi szakértő férfiak figyelmét is magára vonta; különösen a lipcei homoeopatha lap ily módon bírálja dr. Argenti magyarából híven fordított né net munkáját:

„Noha nehéz feladat vala kezdő hom. orvosok, és nem orvosok számára írni illető munkát, mindazáltal bátran kimondhatjuk, miszerint az eddig megjelent számos hasonló munkák közt dr. Argenti munkája a legcélszerűbb. Hahnemann életrajza legérdekesebben van leírva, valóban remek. A betegségek ellen alkalmazandó gyógyszerek kiszemelése a szerző gazdag tapasztalatára, ügyes orvosi tapintatára mutat. E munkának megjelenése Magyarhont örök hátlára kötelezi; — e tekintetben mi is hársány éljént mondunk a szerzőnek! — (H. Z. 1860. 61. köt. 3. sz.)

Azon részvételnél fogva, melyet munkája iránt örömtelven tapasztal, még több kiadásra számíthatván, annak bővítésén lelkesen működik mai napig. — Ezen fölül hiteles kutfőből értesítve vagyunk az iránt: mikép ő rövid idő múlva ismét egy ágával az orvosi tudományok „a szembetegségek hasonlóságnál gyógyításával”, gazdagítandja a homoeopathiát. E nehéz munkához eddig egy külföldi hom. orvos sem fogott; azért is hiszszük, mikép e művet nem csak hazánk hom. orvosai, hanem a külföldiek is kétszeres éljennel fogadják. — Argenti Döme nem egyedül mint gyakorlott orvos kedves jelenet, de eleven társalgása, és többnyire derült kedélyével első tekintetre megnyeri bizalmunkat; társalgása és életmódjára nézve az ugynevezett „elegans” emberek közé tartozik; s különösen finom élczés, és vidor modorával felvidámit, és magával ragad mindenkit. A külső és jó izlésnek barátja, mit viseletében, és háztartásában tanúsít. Ő nemcsak munkás író, minék már számtalan jeleit adta, hanem egyszersmind buzgó barátja irodalmunknak, s önyörű házi könyvtára nemcsak a külföld, hanem a magyar irodalom minden jelesebb munkáit foglalja magában. A legszegényebb ember életének megmentése is annyira szíven fekszik, hogy kész nemcsak gyógyszerével ingyen ellátni, hanem, ha a szükség úgy kívánja — még pénzével is segíteni; nem ritkán annyira meglepik a szegényebb sorsu betegek, hogy ezek miatt olykor kénytelen elhalasztani kitűzött útját.

Méltán ohajthatjuk, hogy derék hazánkfia a szenvedő emberiség javára, és honunk dicsérete még sokáig éljen! A. J.

Kelő hajnal . . .

Kelő hajnal bitor fénye
Rezg, reményszín lombokon,
Itt öröm s bú nincs kimérve,
Boldogságról álmodom.

Éber álom ez az élet,
Boldogsága oly kevés;
A lenyűgött földi lélek,
Vigaszt, enyhet itt keres.

Vadon erdő boltozatja,
Egymás fölé boltosul,
Míntha mirtusfűzér volna,
Nagy művész jutalmaul.

Nagy művész vagy, szent természet,
Erőd rombol és teremt,
Mohval ékit sziklabérczet
S vészes ár zúg idelet.

Vándor utam sötét erdő
Alkonyában tűnik el;
Fölöttem a játszva zengő
Madársereg énekel.

Dús lomb közl, felhőtlenül
Mosoly reám a nagy ég;
A természet lent és felül,
Teljes díszbe öltözik.

Most jön a nap, lángolva, mint
Keletkező szerelem;
Sugarával életet hint
S benne új erő terem.

Sötét erdő titkaiba
E szép Isten-szem belát,
Függő harmatparányokra
Rak ragyogó koronát.

Míntha pompás templom volna
A magány e rejthelye,
Hol száz oltárgyertya gyúlván
Percz alatt fényt lövele.

Itt érzi az ember magát
Teremtőjéhez közel;
E szabadban, a szabadság
Mint ágat a lomb — ölel.

Vörös István.

Smaragdok és zafirok.

JÓKAI MÓR-tól.

(V. rész.)

Muley Husszeim ez órától fogva tudható, hogy mi sors vár országára

Ürügöt kerestek ellene, azt megtalálták, boldogsága, szabad léte, kincsei sérték a hatalmasok szeméit, azokat el fogják tőle venni; beköltözik országába lassankint a török uralommal együtt járó szegénység; elaljasodik, elbutul a nép; a nőket a hárem, a férfiakat a jancsárok csatái foglalják le; az országból száműzik a bölcseséget, s ki ad igazságot egy olyan kicsi országnak, a minék még csak neve sincsen?

Nem sokkal jobb e ennél meghalni?

Meghalni népestül, országostól; meghalni utnak és utcának, meghalni erdőnek és mezőnek; meghalni úgy, hogy a hódító még csak paripáit se legeltesse a legyőzöttek sirja felett.

Muley Husszeim összegyűjté a nép bölcsseit s elmondá előttük, hogy mi vár reájuk? Mindnyájan helyeselték szándékát.

Legelső teendőjük volt a smaragdbányák elpusztítása. A bányások, kik eskü alatt tarták azoknak hollétét titokban, mind felhívtak a shahhoz; s eltávozásuk után harmadnapra, a halászkok meglelék hulláikat, miket a tenger a partra kihordott. Valószínűleg magukkal együtt fölvetették a tengeralatti alagutakat, miken a bányákba jártak. A tenger nem beszélte ki a titkot.

Másnap parancsot adott Muley Husszeim, hogy a lakosok hordják ki a városok közttereire minden drága kelméjüket; s égensék meg, arany és ezüst ékszereiket temessék el sziklák alá; a gabonát hányják a vizekbe.

Minden úgy történt, a hogy parancsolá.

Harmadnap elszakítottá a víztartók gátjait, a mesterségesen felszoritott tavak előzőlötték a völgyeket, s eliszapolták a gazdag ültetvények tábláit.

Negyednap a pálmaerdőket vágták ki többől, leronták a bananligeteket, mik a Samum forró vihara ellen védtek a kis országot; jöhet a Samum ezentúl, nem töri meg lángverő szárnyai röptét semmi.

Ötönap jött a hire, hogy a mamelukok táborá határon van. Ekkor történt meg az, a mit legutoljára hagytak.

Az egész országban minden férfi megölte nejét, anyját, gyermekeit, özvegy nők maguk ugráltak a szikláról alá; s öreg emberek siettek házaikba kanóczot vetni, azután felálltak az égő ház tetejére, s onnan buzdították a fiatalokat, a kiknek karja még bírja a kardot és lándsát.

Első volt maga a shah, ki e rémes elhatározásra példát adott, első áldozat volt Zóra; és első volt a két ragyogó zafir, mely a smaragdokat a sirba követte.

És akkor üszköt vetettek minden háznak, s úgy indultak, családjaik vérétől csepegő kézzel Ali és Naomer fogadására.

Nem harez volt az, csak öldöklés; inkább meghalni, mint ölni sietett mindenki, a kinek nem volt mit keresni itt e földön többé.

Naomer bég azon volt, hogy elevenen fogja el a királyt, kit messziről meg lehetett ismerni a csatában hosszan lobogó fekete hajáról. Testőrei egyenkint estek el már; ő maga küzdött utoljára. Azonban a mint látta, hogy egyedül marad; elhajtá kardját, s pisztolyával szíven keresztül lötte magát. Ellenei még holttétést sem kaphatták be, mert öltözte napitá és görögüz olvadékba

volt itatva, s a mint az a lövéstől meggyuladt, hozzá közelíteni nem lehet, ott égett hamuvá a győztesek szeméi előtt.

Szomoru győzelem volt ez Ali basára nézve!

Az egész meghódított tartományban nem talált mást, mint levágott erdőket, leégett házakat s temetetlen halottakat.

Azok között megismeré Naomer bég a zafirszemek tulajdonosát, a királynét.

Miért nem égeté el őt is Muley Husszeim, mint magát? Talán, hogy elleneire nézve annál súlyosabbá tegye a veszteséget a felismeréskor.

Még az a reménye maradt Alinak, hogy legalább a smaragd-bányákat felfedezheti. Azokra is lehetetlen volt ráakadnia.

Egy év múlva az egész kies tartomány oly pusztá és nyomorult volt, hogy embert nem lehet oda telepíteni.

Ali basa e győzelemért majd fejét vesztette. Volt annyi keleti bölcsesége, hogy maga helyett Naomer bég vesse oda a szultán haragjának, ki nem tudta megbocsátani, hogy évenkénti smaragd adójának ily hiábavaló vitézettel vetették véget.

Naomer bégét lenyakták, levont bőrét most is mutogatják még a hét tornyú kastélyban, mint ritkaságot, melyre eleven korában irtak chaldéi betűket, egész sor számbra.

Az elpusztult smaragd-bányákat azóta is folyvást keresik és mindig hasztalan.

A kis szabad tartomány, ha boldog nem lehetett önfiai alatt, legalább megtagadta szolgálatát az idegentől s lett pusztá, kietlen és sivatag!

Pestről a középponti Kárpátok felé és vissza.

(Folytatás.)

V. Káposztalva, 1860. aug. 24. Jolsván ma éjjel a torony; vagy is inkább a tűző óranegyedenkénti sípolása által nyugalom többször félbeszakasztván, ez eleven óra szerint is már korán ismét utnak indultunk, és Lubenyik Vizesét, Rőcze, és Hosszurét nyájás hegységei és vashámorai mellett elhaladván, Murányalára érkezünk. Csinos tót helység, hg. Koburg több tiszt lakával. Érdekes már a közelfekvő, de mégis mintegy négy órát igénybevevő váránál fogva. Ennyi időnk pedig nem vala. Pedig a „Murányi Venus” fészke százas viszontagságaival, hogy ne érdekelne minden magyart, ki az ösökbén ugyanannyi vezércsillagot vél láthatni! Azonban most az egyszer az angol szójárást szem előtt tartva: idő = pénz, csak a vár fölséges romjai, melyek a magasságban oly nagy tért foglalnak el s alulról elég kicsinyeknek látszanak — gyönyörködve, s a vele kapcsolatban levő történelmi képeken merengve, Huttán túl a hatalmas Királyhegy bércze kapaszokodánk, melynek lejtőit, vidám bükkesekkel, széleit pedig érett eprekkel, sőt már a hidegebb éghajlat szülöttjeivel, a páfránok és sárga gyüszüvirágokkal (Digitalis ochroleuca), a csucsokat pedig sötét fenyvesekkel díszítve látók. Ilyenek szemünket járattatván s mindenütt vaskövek szekerekkel találkozával, Telgártra — mi hajdan Thiergarten volt — jutánk és 100 meg 100 kereszt-völgyet köszöntve, később pedig e roppant meredekségű hegyszoros rengeteg fenyvesei között — melyek közül néha egy-egy óriási szikla emeli büszke fejét, — a Szepesség Hernádvölgyébe ereszkedünk, hol a már szélesedő völgy lapályán először is Grenics falut köszöntök. Itt a szántóföldeket nagyrészt még zöld, vagy félig érett vetésekkel fődve látalók, mi hazánk sanyarúbb fekvésű részeire emlékeztetett. Savnik-on túl, hol a szepesi püspök örösi kastélya és kertje van, megpillantók a hatalmas Tátra oszmerit, melyek az épen lenyugvó nap sugarai által megaranyozva szent koronánk csúcsaihoz hasonlítanak, és első pillanatra is magasztos benyomást tőnek Bethlenfalván át végre Káposztalvára hajtottunk be, nemcsak a négy napos kocsiúton kipihenendők, hanem részint a családú viszontlátás, részint az újdonságszülte érdekesség örömeit pár napig élvezendők.

VI. Káposztalva, 1860. aug. 25. és 26. Káposztalva, németül Kabsdorf, latinul egy régi ezüstpecsét nyomóján nevét így találjuk: *Respublica compositi*. Mily furcsa három elnevezés, de még furcsább, hogy ezen hajdani, valószínűleg még II. Géjza által ide szállított szász kolónia most tisztán szlávajku, úgy, hogy nevét találni még egy pár öreg embert, kik németül tudnak. Magyar nevét, nem káposztától, mi itt alig terem, hanem német nevétől nyerte.

Fekszik a Tátra legmagasb bérczeitől mintegy 2 1/2 mföldnyire délkeletnek, mintegy 1/4 mföldnyi széles és 1 mföld hosszú lapályon a Hernádhöz mintegy negyedórányira, melyen tul ismét fenyvesekkel díszlő kisebb nagyobb hegyek emelkednek. A Tátra kemény szelei ellen egy domb óvja némikép, honnét a helység szép fekvése, és szántóföldjei mind beláthatók. A roza, árpa, zab, még mind künn volt félig érve, a lóher még szépen díszlett, a burgonya már elszáradva és elég apró, len és kender kevés és csekély magasságu. A kukorica és tök ritkaság. Gyümölcs elég szép, de kevés. Nölakosai a hosszú télen át fonással, a férfiak gazdasággal, favágással és a hámorokban elfoglalják. A lakosok száma 1170-re megy, kik 64 más vallást leszámítva, katolikusok. Ide tartoznak még azonban a liszt- és fűrészmalmok s hámorok — melyek a Hernád mentében vannak — lakosai is.

Egyébaránt egyszerű kis, vásári jogokkal ellátott váoska, mely mint a hajdani 24 kiváltságolt szepesi városoknak egyike, mely Zsigmond által nem lön Jagello lengyel sógorának elzalogosítva — Magyarország viszontagságteljes viszonyai között jobbgyi sorsra került. Utolsó földesura gr. Csáky vala, kitől újabb időben hg. Koburg vevé meg, s mint idevaló birtokainak közép-pontján, háromrendbeli tisztjeinek lakhelye u. m. bányászati, gazdasági, és erdészeti. Az első kettőnek lakhelye valamint az egy emeletes plébánia is, melyet gr. Csáky 1713-ban épített, a városnak dicsérete szolgálnak. A tisztke jeles szakemberek, kik valamint a derék 72 éves, de ifju lelkesedéssü lelkész is vetelkedve éreztetik velünk a magyar vendégszeretet élveit. Az erdészeti hivatal a vámnál vagyon a városon kívül, hol egy, a környékben tanyázó medvék közül leelőt anyamedve mellől elvitt fiatal tavaszi macskót vala szerencsénk látni, mely a herczeg állatseregletébe vala küldendő.

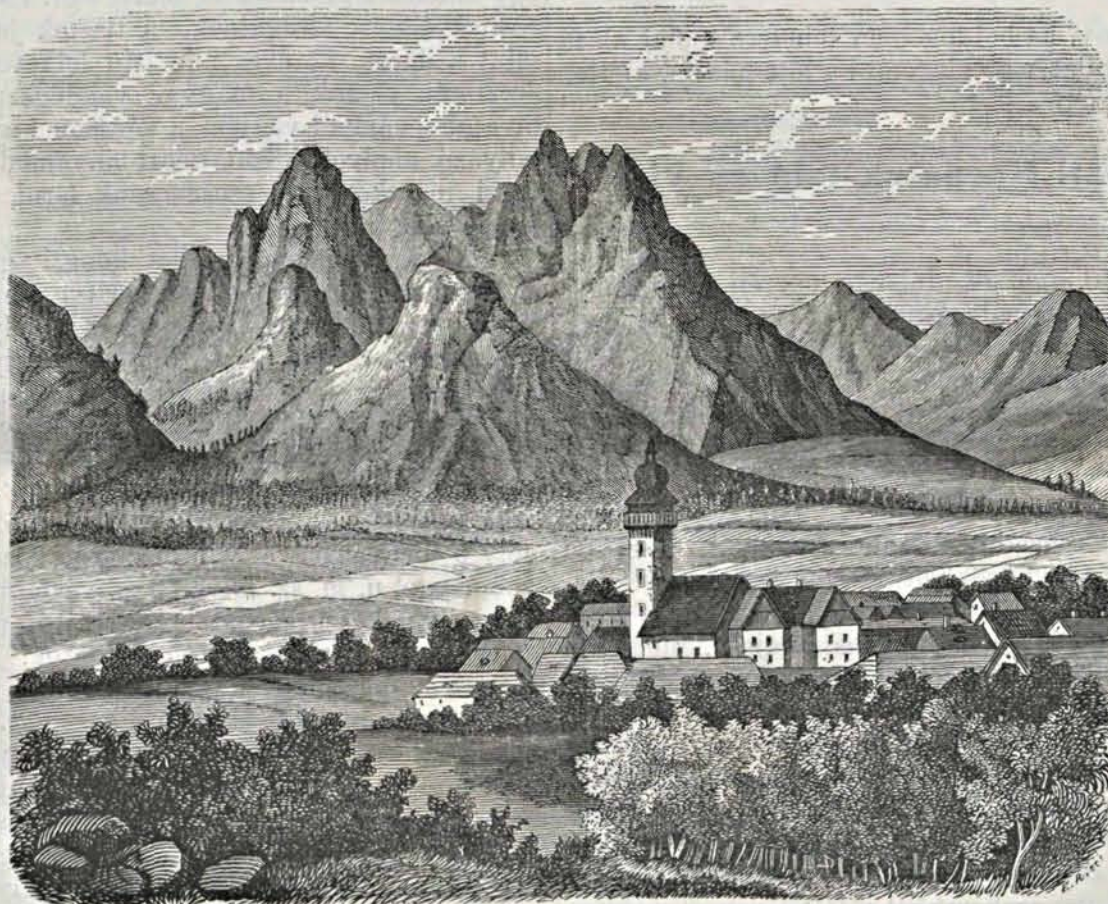
A város nevezetességét képezi goth építkezéssü temploma, mely hajdanában fallal vala kerítve, most pedig föltöltve és hársfálkkal körülülte, kellemes sétahelyül szolgál. A templom három részből áll. Legrégibb a sekrestye s ennek folytatása, mely most kamarául használtatik. Alacsony négyágu goth ívezet mindannyi alakba végződik. 2-dik része a templom szentélye, szép nyulánk és keskeny gothívezetű és rózsákba végződő ablakokkal, a rózsá alakja minden ablaknál változik. Ebben van még az egyszerű ugyan, de vasrácozottall ellátott szentségtartó faoltára, mely 5 tornyocskával van díszítve, közepén oltárkép helyett 3 faszóbor van, u. m. sz. István I. ső vértanu, sz. Lőrincz és sz. Mária. Oldalaikon két bezárható szárnyajtó, melyen a két vértanu szentvedéseinek jelenetei festve láthatók. A falakon szintén vannak nyomai az óféményeknek, melyeket a vallásháborúk alatt a templom protestans volt birtokosainak a sz. képek iránti idegenkedése meszeltethetett be. — A 3-ik rész a templom hajója, mely szintén gothívezetű, tornya kétemeletes pedig 3—3 ablakot számlál, melyek köösloppal elválasztvák és rozssák goth ívezettel ellátvák. Legnevezetess azonban benne, a legnagyobb mintegy 10 mázsás, rendkívüli tiszta hangú harang, melynek „O rex + gloria + veni + cum + pace.” I. Mátyás királyunk pénzén található betűkhöz hasonló fölírás vagyon, és a mintegy kétórányira egy kies, Lethonkó nevű hegyen fekvő, ugynevezett *Lapis refugii* című volt karthausi kolostortemplomból került ide. Azon hegy az, hová a tatárok elől a szepesi németek IV. Béla alatt 1241 Rainold grófjuk vezérlete alatt menekülének, s a hegyet köfállal bekerítvén, 3 évig tartózkodának; a menekülés emlékére 1307. templomot és kolostort építvén, később oda karthausiakat telepítének. Ugyanazon kolostor 1433-ban és újra 1453-ban a hussiták által kirabolttatván, 1543-ban pedig Boze vagy Bazó Mátyás rablófőnök által megszállva lön, mig végre maguk a szepesiek által leromboltott, nehogy rablócsoportoknak menhelyül szolgálhasson. Mindez csak romjaiban hever most, melynek használható kövei a Savnik mellett levő püspöki kastélyban a Bélik néhai szepesi püspök által goth modorban épült templomhoz használtattak föl. — 2-dik harangja e fölirást viseli: „*Ut genibus flectas et sacras aedas adeas, ut funera plangas, me resonare scias. Hoc op. fac. temp. Jud. Caspar Tul. Anno 1601.* — Harmadik e szavakkal van díszítve: *Just. sua fide vivit. Hoc op. fac. temp. Jud. Casp. Tul. Anno 1601.* — A negyedik igen kicsi és az újdondom földel kisdéd ablakainál csüing ily fölírással: *VUS.* — A templom építésére vonatkozó hiteles föliratot nem sikerült felföldözni. Még csak a feltöltött fal lépcsőinek egyikén e fölirást találtam: S·T·A·A·D. 1379.

A hármias azonban nem egészen tisztán vehető ki. Mire vonatkozik ez, nem tudhatni meg. Végre egy szegények-házát kell még megemlítenem, hol 4—6 elszegényedett öreg lakos ápoltatik részint alapítvány, részint közközlésben.

VII. *Schmeksz, 1860, aug. 27.* Ha a hőskötemények szerzői a műszak, a jó kereszténynek nagy dolgok kezdetén a sz. lélek sugalmiért könyörögnek: akkor az emlékezés minden szelleméhez kell folyamodnom, hogy édes hazánk ezen északi határára tett zarándoklásomat méltó szavakba foglalhassam. Midőn e föld szép tájait látja a honfi — először, az érzemények árja annyira elragadja a kedélyt, hogy kellemes nyomai még igen sokáig kitűnhetnek maradnak az emlékezetben, s ha a zavargó Balaton hajjai és hánykodásai a tenger hullámai képzeltetik velünk: úgy a szépesi Kárpátok a föld valamennyi óriáshegyeinek képét varázsolják szemünk elé, annyira, hogy bátran elmondhatjuk: Tátrához magyar! S ki az, ki magyar czimerünk ezen három nagy jelentőségű hegyének egyikét közelebbről ismerni nem akarná? — ki az ország ezen természetes védbástyáit ne ohajtáná megjárni, s meggyőződni, vajjon magyar szív honol-e ott is a lakosok kebelében, ha tán nem is zengik ajkaik édes anyanyelvünket! Oh igen, ezt tudni érdekes, erről meggyőződést szerezni kötelesség.

Ily nemes czélt tüzttem ki én is utazásomnak, midőn Pestről ide utazni eltökélém magam, s hogy várakozásomban nem csalódtam, s hogy e szép tájak terménygazdagsága még fölülmúlja szépségét s a mostoha föld hiányait ipara által tudja pótolni, ez csak a Szepesség sűrűn szerető lakosainak életre valósgáról tesz bizonyosságot. Miről senki sem fog kételkedni, ha e megye statistikai adatait vizsgálja és találja, hogy e kis országnak beillő vármegye egyebet nem is említvén — vászonból évenként már 1848. előtt mintegy 6.005.000 rőföt — vasból 335.000, rézből 25.000 mázsát állita ki s azt ipara által értékesíteni is tudta. Uram, ez épen oly figyelemre méltó, mint a Bácska termékenysége. Azóta pedig bizonyosan előre haladott; pedig e megyének nincsenek ipariskolái, még nincs megkönnyebbitve forgalma vasutak által, csak legújában történtek mérések és ajánlatok e részben! —

Káposztafalváról Bethlenfalvára érkezik az utas. Ezen 520 kath. és 48 más vallású lakosokból álló helységben tartattak a kir. dárdsók gyűlései, mielőtt 1802-dik évben a vármegye hatósága alá rendelé a tiz helységet a törvényhozás. Temploma 1309-ben már létezett, de néhány év előtt leégett, azonban újra régi alakjában fölépült. Harangjai szintén régieknek mondatnak. Keresztelő könyvei 1693. ótaiak. Most a káposztafalvi plebániához tartozik. Közbirtoke több nemes család. Innét *Vidernik, Miklós-falván* és *Kisócson* keresztül, *Poprád* szabadalmazott szépesi városba érnek. Fekszik a Poprád jobb partján, mely Magyarországot a keleti tengerrel hozza összeköttetésbe, s mely még e megye határában csónakázhatóvá lesz. Csinos de apró 2—4 kisdéablaku emeletes háza szép rendben állanak. A csűrök a városon kívül vannak egy tömegben. Igen nyájasan lepi meg a városba érkezőt az újabb stílusban épült, *Deo* fölírású evang. imaház; míg mögötte a góth építkezésű kath. templom hirdeti a tisztas vallásos régi kort. Plebániája 1245-ből való. Templomának régiségét mutatja bal

Tatra hegyesség.

vagy is illetőleg jobb oldalán álló „campanile-je, az a négyszegű toronyalaku és magasságu harangtartója is, melybe az egyháznak újabbszerű és órával ellátott tornyából a harangokhoz vashuzalok vezetnek, az óráutést eszközözlendők, nem pedig távirati vonalt képezvén, mint első pillanatra meglepőleg gondolok.

Innét a vendégszeretet szép emlékével távoztunk, és *Felkán*, továbbá *Kis- és Nagy-Szalókon* keresztül a királyorr nevű csucs felé tartánk, melynek tövében Schmeksz épületei fehérlenek. A hegy aligha nem Mátyás királytól vevé nevét, ki a Kárpátok kincseit is figyelmére volt méltatandó, ha halála nem szakasztja félbe terveit. Egyszerre egy fenyőliget övezte egyenes utra jutánk — mely csakugyan a híres *Tátrafüredre* vezet, még egy - két óra-nyegyed s végre a savanyuvíz forrását, s a fölötté emelkedő svajczi alakra emelt táncz- és ebédlőterem erkélyét és a többi nyájas épületeket köszöntök és a fürdő ideiglenes birtokosnéja által szívélyesen üdvözlöttem, csakhamar elszállaskodánk, miután itt e részben ily tájban már nincs szükség. A nap már csak az orموkat, és bércek szegélyeit világítja meg és még jó ideig sétálánk a virággyakkal diszitett téreken, hol cigányzene szólt, a fenyőligetben a fürdői vendégekkel találkozni ohajtánk, de ezek napnyugta felé, már hűves levén a lég, mind lakaikba vonultak.

Egyszerre egy ismerős egyetemi tanárral találkozunk, kivel csakhamar visszatérünk, és üdvözlők az erkélyre seregülő és vacsorára várakozó vendégek között hazánk egy jeles irótanárát Egerből. Az ebédlőben mintegy 40—50 vendégkoszorú élvezé a jó izü, mesés olcsóságu (45 uj kr.) három tál ételből álló vacsorát, a jó édes, és a még izletes savanyu vizet — úgy hogy alig inyelte valaki a bort, mely itt szintén olyan jó, milyent hazánk vendéglőiben s főkép fürdőinkben hasztalan keressz; itezéje 42 krba kerül, de kiivására legény kell a gátra. — Hegyalyján szürik e jó bort. Evés között a vendégek is sütnék és főznék, de nem nyers dolgokat, hanem kirándulási terveket. Alig nyilvánítók szándokunkat, a kohlbacheri vagy mások szerint a kahlbacheri (kopárpataki) völgybe menni, mire azonnal egy más család ugyanazon tervével áll elő. Mi természetes tehát az egyesülésnél? annyival is inkább, mivel mi is a híres *vizzuhataghoz* és ennek szülőanyjához, az *5 tóhoz* igyekeztünk. Így tehát meg lön az indulási idő határozva, és az élelmi czikkokról, és vezetőről gondoskodás után, nyugalomra távoztunk, erőt az egész napi kirándulásra szerzendők.

(Folytatás következik.)

A budai magyar népszínház.

Mintegy 15 évvel ezelőtt, volt Budán, a Dunapart mentében, egy igen szomorú külsejű hely. Lefelé az ugynevezett Ráczváros, felfelé a Viziváros már régóta népes, s meglehetősen csinos volt; de itt, a hol a két külváros mintegy érintkezett, csak egy félkörben kanyarodó, s pusztá deszkakerítésként kísért poros utca tartá fenn a közlekedést.

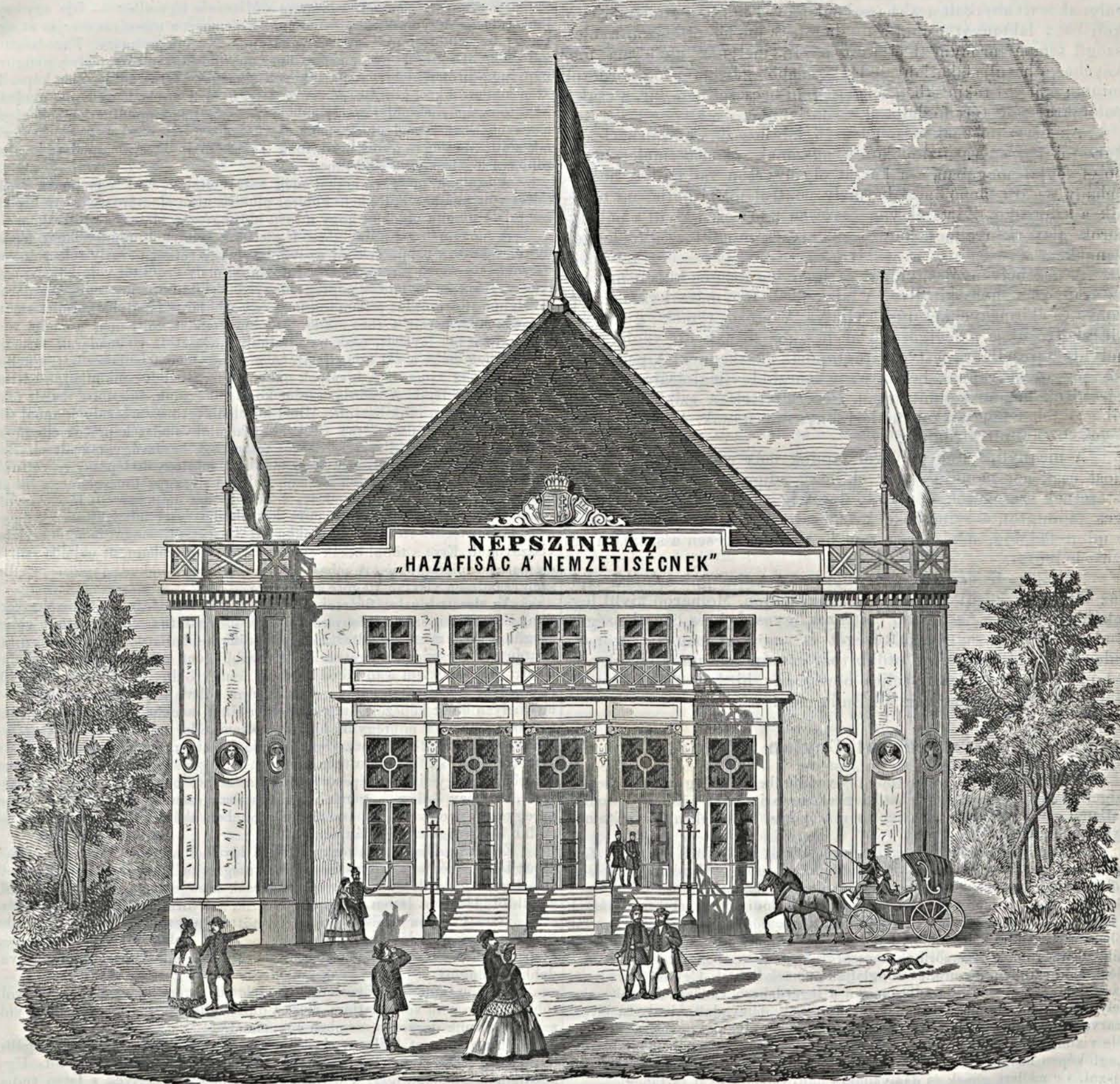
Az utca kanyarulatának oka egy igen régi, disztelen, és ferdén álló, magtár külsejű épület volt, mely az egész városrészt védképp elékteleníté. Körötte apró szennyes házak emelkedtek és a sár nyár közepén sem száradt ki ezen árnyékos zezugokban.

Egyszerre 1840. után elkezdték a lánczhidat építeni. A pesti oldalon már állott a Nákó-palota s pompás környezete. Pestre nézve szebb helyet a hídfőnek találni sem lehetett volna, míg Buda felől a lánczhid épen az imént említett szomorú külsejű vén raktár közepe táján érinté a partot.

Természetes, hogy a tért egészen elzáró kőhalmaz már ekkor szétbontásra volt szánva, de nem történt ez ily hamar. A láncz hid építése idejében ezen mintegy 50 öl hosszú épület még katonai

korábbi években szintén megkezdődtek a csinosabb izlésű építkezések: s csak ama sötét ódon raktár falai emlékezteték még a nézőt az ő Buda korhadt, s művészi becs nélküli maradványaira.

A jelen évben, egy lelkes vidéki színésztársulat vetődvén Budára, néhány derék polgárnak, s Buda város tanácsának agyában megvillant azon eszme, hogy most, a midőn a testvérváros vagyonával, nem idegen országokból ideszúrt polgármesterek, hanem a lakosság szabadon választott képviselői rendelkezhetnek,

A budai magyar népszínház homlokzata. (Gerster és Frey építészek terve szerint.)

élelmi raktár volt, s csak 1849-ben, midőn novemberben a láncz-hidat megnyitották, hordták el az északi részen levő felét.

A déli része egész 1861-ig ott disztelenkedett. A deszkakerítéses, kanyargó utcának, ma már nyoma sincs; helyette diszes tér kezd kifejlődni.

Itt van szemközt a hiddal a pompás alagut, faragott kőből rakott remek kapuzatával, jobbra a budai takarékpénztárnak épen most elkészült új háza, mely kívül szintén egészen faragott kővel van beborítva. A Duna további mentében, az idén, s a

használni kellene a drága időt, s megalapítani Budán másodsor is a magyar színészetet.

A gondolatból terv lett, s rövid két hónap alatt a diszes, kényelmes és igen czélszerűen épült színház, sept. 14-én valósgosan megnyitott.

Azon komor s mondhatni ronda kőhalmaznak megmaradt déli vége alakítottat ma át Thalia-templomává. A ház oldala most is a régi, s a bástya-vastag falak tekintete igen ormótlan és barátság-talan: ellenben a készülő homlokzat, mint rajzunk mutatja, az

T Á R H Á Z.

A nemzeti színház ügye.

A pesti nemzeti színház ügyében teendő vizsgálatra kiküldött bizottság jelentését elkészítvén, miután az országgyűlés elé terjeszteni nem lehetett, csupán a lapokban tétetett közzé. E jelentés szerint az utóbbi hat év alatt tett a dráma előadások napi jövedelme 258,687 ftot, a napi költségek lerovása után; a drámaszemélyzet fizetése és az írók díjazásai pedig tettek 239,758 ftot, maradt tehát hat év alatt a drámai napi jövedelmekből tisztán 18,929 ft. Az idegen nyelven tartott drámai előadások s a vegyes drámai, műverseny és tánczos előadások tiszta haszna volt 16,321 ft. Ugyanezen hat év alatt tett az operai előadások napi jövedelme 289,253 ftot, a magánénekesek fizetése pedig 314,787 ft, és így vesztesége volt 35,534 ft.

Ugyanez idő alatt tett a ballet napi jövedelme 24,585 forintot, a balletmester és első tánczosok fizetése 31,496 ftot, és így vesztesége volt 7,031 ft. Ezek szerint az opera és ballet összes hat évi vesztesége 42,564 ft, levonva belőle a drámai napok fölöslegét 35,249 ftot, marad általános veszteség 7,315 ft. E kimutatásból látható, hogy míg a dráma nemcsak fertartja magát, hanem még tetemes tiszta jövedelmet is mutathat fel; addig az opera és ballet csak roppant áldozatokkal tartható fenn színházunknál. A bizottság a jövőre nézve következő alapelvetek vélt megállapíthatóknak: Legelső és legfőbb teendő a már meglévő adósságok eltörlesztése; ez adósságok összege 101,000 ft. (ezenkívül multhatlan beruházásokra 50,000 ftra van szüksége). Mintán a jelen viszonyok nem ajánlják, hogy e czéla országos adó vetessék ki, a bizottság a nemzet hazafias áldozatkészségét kívánja igénybe venni; a begyűlő adományok kezelésével gr. Károlyi György lenne megbízandó. E baj elhárítása után egy független műgazdát volna kinevezendő, ki elé a képviselőház utasításul csupán általános elveket szabna; ilyen például az: hogy a nemzeti színház czéla, a tisztán nemzeti művelődés előmozdítása; ebből következően aztán az is, hogy a dráma mellett az opera is, még pedig nemzeti irányban és hazai erők közreműködésével műveltetnek; a balletszemélyzetből pedig csupán csak annyi tartandó meg, mennyi a drámai és operai előadásokhoz kiegészítőül szükséges. Ebből következő az is, hogy a nemzeti színházban más mint magyar nyelven, semmiféle előadások nem rendezhetők. A teljhatalommal ellátott igazgató főlénykinti számadását a képviselőház által kinevezendő kilencz tagu bizottság elé terjesztendő. A pénz az országos pénztár által kezeltetnének. Végül a jelentés megjegyzi, hogy a város által egy új operaház építésére ajándékozott telek fölött az ország még mindig rendelkezik, de azon tervet, hogy a dráma és opera külön házában adassék elő, a jelen körülmények közt meg sem említi.

A budai magyar színház megnyitása.

Végre tehát létesült azon szép eszme, hogy ős Budán is legyen egy állandó csarnoka a művészetnek, hol magyar nyelven hirdethessék a szépet és nemes Thalia papjai. Sept. 14-e volt ama nap, melyen Molnár, kinek nemes és ernyedetlen buzgalma az eszme létesítésének egyik főrugója volt, büszke öntudattal léphetett a közönség elé, s elmondhatta, hogy im, az ige testté lön: „El magyar, áll Buda még!” — Már öt órákor gyülekezett a közönség a megnyitási ünnepélyre, ugy, hogy mire az előadás megkezdődött, a csinosan földszített színház minden zuga a fuladásig tömve volt. 6 óra után a leleplezett függöny mögül meghatóan hangzott elő: „Hazádnak rendületlenül!” Ezzel kezdődött meg a megnyitási ünnepély. Volt-e egyetlen a hallgatóság közt, kinek szívében ez ohajtás ne ébredt volna: Isten áldd meg, szenteld meg a művészetnek ez ujon megnyitott templomát! A „Szózat” gyönyörű hangjai mellett lassankint felgördült a függöny, s előtűntek Thalia papjai, diszruhában, vállalkon nemzeti szín fátjollal. Most az igazgató, Molnár lépett elő, s felolvasta „A magyar színészet második megjelenését Budán,” világosan és részletesen adván elő a népszínház történeti vázlatát, megemlékezvén Budaváros hatóságáról és azon egyes hazafiakról, kik a szent ügyet oly hazafias buzgalommal felkarolák. Ezután Bihari olvasá fel a Buda városa által kiadott színházi oklevelet. Az első szakaszt Jókainak ezalkalomra irt gyönyörű prólogja zárta be, Molnár által hatásosan elszavalva, mit hosszas tapsolás és éljenzés követett. Viharos zajjal hitták a költőt, de nem volt jelen. A második szakasz „Hunyady László” nyitányának a népszínház zenekara által eljátszásával kezdődött; majd a Dubez által szerzett s a Dubez és Kéler zenekara által előadott „megnyitási induló” következett, mely után ugyane zenekar a „II. Rákóczy Ferenc fogságá”-hoz irt nyitányt játszta el. A zenedarabok után a Szöllösy nővérek léptek föl s elragadó szépen léptették el — a színpad szerint utolszor — a „vasmegeyi esárdást.” A harmadik szakaszt a „Honvédhúsárok” hatásosabb jelenetei, népdalok, karénekek és néptáncok képezték, záróképal „a nemzet ébredését” sikerülten előtűntető allegorizál képpellett. Így folyt le az új színház f. hó 14-iki megnyitási ünnepélye, mely a két következő napon ismételtetett.

Most már nincs egyéb hátra, mint hogy a közönség lankadatlan részvételével bebizonyítsa, hogy a testvér fővárosokban két magyar színházat is becsülettel fenn tud tartani.

Fentebb közöltük e színház homlokzatának rajzát, s némi adatokat, melyek az épület történetére vonatkoznak.

A fumei hajózási iskoláról.

Tisztelt szerkesztő ur! Hiszem, hogy mint ön örömmel, — becses lapjának t. olvasó közönsége is érdeklődve vendi a fumei hajózási és kereskedelmi tanoda érdemes igazgatójának abbéli tudósítását, hogy nevezett intézetébe — talán azon ismertetések folytán is, melyek a Vasárnapi Ujság f. évi 19. számában s a Magyar Sajtóban megjelentek — már két növendék érkezett Magyarországból. Mindenesetre szép jelensége volna a gyermekek kellő neveltetéséről és iskoláztatásáról lélekismeretesen gondoskodó atyák éberségének, kik az első figyelmeztetésre sietnek a jó alkalmat használni, melyet azon intézet nyújt, melynek folyó évi közvizsgálatáról egy szemtanu a „Gazetta di Fiume” sept. 5-ki számában körülményes jelentést ad. — Engedelmeivel, bátor leszek ezen közlemény némely pontjait ide írni; mert minden rábeszélési akaró nagy betűs hirdetésekkel ajánlóbb s meggyőzőbbek az azokban elsorolt tények.

„Ezek valódi közvizsgák és nem fitogtatás, — írja az említett cikk — mint mostanában általában napirendű, hogy, egykét óra alatt egy ötven vagy több tanítványból álló osztályon, egész sereg tantárgyon áthaladnak. Ha meggondoljuk, hogy öt álló nap, délelőtt és után, tartott a különben nem nagy számú tanítványok kikérdezése: nem kételkedhetünk, hogy hasonló vizsgálatok nem formáságból, hanem azért tartatnak, hogy e kettős cél éressék el t. i. a tanulók között versenyt ébreszten és a közönséget tökéletesen megismertetni azon tanmóddal, mint a tanulmányok elméleti és gyakorlati előadásának egész terjedelmével, melylyel az intézet ama két főtudományt (hajózást és kereskedést) kezeli, melyek használata, ma a nemzetek jólétének leghatásos tényezői. — Ez intézetben a hajószoknak (nauticai) az az előnye van, hogy ők is több nyelvet, a levelezést, a kereskedés és hajózási történetét, a rakmadj (nolo) és azma (havaria) viszonyait illető rendszabályokat, a váltókezelést s kereskedő- és váltójogot is tanulják; a kereskedelmi osztálybeli tanulók pedig a tengeri jog s hajózási rendszabályokat s a természettudományt is hallgatják, a nélküli hogy az illető szaktudományok tüzetes és kimerítő előadása legkisebb csorbát szenvedne. Az olajja s eperfa és selyembogár tenyésztésének, sőt a selyem gömbölyítésének tanítása sincs kifeledeve ez intézet tantárgyai közül.”

E kétségbe nem vonható tények köztudomásra hozatalával bizonyosnak tartom, hogy e becses intézet a jövő tanévre, mely nov. 3-án nyitattik meg, a mult évben már ott volt két magyaron kívül, másokat is számlálnd.

Még azon vizsgálati jelentésből olvassuk, hogy az igazgató-tanár, Domini Vincze ur, iskoláévi zárbeszédül egy érdekes értekezést tartott a delejtű feltalálásáról, melyben a Flavio Givja-tól több ízben elvitázni kísérlett fölfedezői érdemet nyomós indokolásokkal annak részére visszavívja. Kik a fumei hajózási és kereskedelmi növendékről közelebb értesülni akarnának, örömmel fogok körülményes utasításokkal szolgálni, hogy használhassak mind a tanulni akaróknak, mind azon intézet gyarapodásának, mely a derék fumeiak áldozatkészsége s a jeles igazgató-tanár ernyedetlen szorgalma s szakavatottsága által hivatva s képesítve van, a századok hosszú során többször föl s annyiszor levont magyar lobogót, tanult tengerészek és kereskedők képzése által majdan ismét becsültté tenni a tengereken. — Kenessey Albert.

A „Pannonia” című magyar viszontbiztosító-társaság.

Alakítása végett: Aebly Adolf, gróf Andrássy Gyula, gróf Apponyi György, gróf Dessewffy Emil, báró Eötvös József, Fluck Ede, Frölich Frigyes, Fuchs Rudolf, Göttesmann, Hajós József, Karácsonyi László, Kern Jakab, Kochmeister Frigyes, Koppély Frigyes, Koppély Fülöp, Lévai Henrik, Lónyay Menyhért, Mannó István, Perger Ignác, Róza Lajos, b. Sennyey Pál, Somssich Pál, Széchenyi Béla gróf, Tóth Lőrincz, Török István, Ullmann M. G. Ullmann Izidor, Ullmann Károly, Ürményi József, Zsivora György, gróf Zichy Ferenc, Weiss Bernát, Wodiáner Albert és Wodiáner Móricz, mint alapítók az alulirt bizottságot hatalmazván meg az engedély megnyerésére s az első közgyűlésig szükséges teendőket vitelére, alulirt bizottságnak van szerencsége következőket hozni köztudomásra. A biztosítási eszme üdvös voltának általános terjedése a biztosított érték folytonos növekedését vonván maga után, hogy a biztosító társulatok a közönség irányában vállalt kötelezettségeiknek pontosan megfelelhessenek s a társulati vagyonnak cokkázatása nélkül nagy értékű tárgyak biztosítását elfogadhasssák, a biztosítási téren nyert tapasztalatok után annak szüksége ismertetett föl, hogy az ilyen egyenes biztosítással foglalkozó társulatok a náluk biztosított tárgyakra nézve vállalt cokkázatának egy bizonyos részét más társulatnak viszontbiztosítás végett átengedjék. — Minden országban, hol a biztosítás nagyobb mérvben elterjedt, a biztosítási üzlet szilárdításul látjuk a viszontbiztosítási társulatokat jó sikerrel működni.

Hazánkban szintén nagy mértékben terjedvén az utóbbi években a biztosítás, s a fölföld is bizalomban részesítvén a hazai biztosítási üzletet: az alapítók eljöttnek vélik az időt, hazai intézeteink számát egy ujabbal t. i. a viszontbiztosítási intézettel növelni, mely a bel- s külföldi társulatoktól átengedendő cokkázatokat tiszti körébe vonja. A felsőbb helyre fölterjesztett alapszabályok az 1840. évi XVIII. törv.

Vasárnapi Ujság 38-ik számához 1861.

55. §-a c. pontja értelme szerint engedményeztetvén; az alulirt bizottság kedvező köteletségének ismeri, a tisztelt hazai közönséggel a program főbb pontjait a következőkben közleni s azt részvényaláírásra tisztelettel fölhívni. —

A „Pannonia” magyar viszontbiztosító intézet alapítókéje két millió o. é. ft., mely 2000 darab ezer forintos részvények által képezetik. —

A részvények fele az alapítók által már fűdőzve levén, az idézett törvények értelmében 1000 darab ezer forintos részvények a n. érd. közönségnek engedtetnek át. —

Az aláírásra kitűzött idő f. évi szeptember 20-tól október 1-ső napjáig terjed.

Az aláírások elfogadtatnak az első magyar. ált. bizt. társaság hivatali helyiségében (Pest, újter a bizt. társ. saját házában) délelőtti 10—12 óra között, s egy e czéla kitett, a program főbb pontjait magában foglaló ivre sajátkezűleg jegyeztetnek fel.

A vidéki aláírók sajátkezűleg aláírt, s a magyar bizt. társ. igazgató-ságához intézett levél által is nyilváníthatják aláírási szándékukat, mely levélben nyíltan kiteendő, hogy az aláírási iven följegyzett kötelezettséget elvállalják.

Még pedig azon kötelezettséggel, hogy minden aláíró a vett felszólítás után azonnal, minden aláírt s számára jutott részvény után 200 o. é. ftot készpénzben befizetendő, és hogy midőn a számára jutott részvénytől tudósítatik, minden részvény után 5 ftot fog felszerelési költség fejében lefizetni.

Az egyes részvény után még hátralevő 800 o. é. forintról az alapszabályokban látható minta szerinti kötvényt irand alá és szabályszerű fedezetet mutat ki.

Az esetben, ha a t. közönség részére átengedett 1000 dbnál nagyobb mennyiség iratnék alá, alulirt bizottság fogja az egyes aláírókra eső részvényt megfizetni, mely eljárás eredményéről a részvényesek névsorának közlése mellett az aláírók tudósítatni s az alakító közgyűlés még október hó folytán összehívni fog. —

Az aláírásra kitűzött helyiségben az engedményezett alapszabályok megtekinthetők s az aláírók által megkaphatók.

A nyilvános aláírás iránti ezen közlemény az 1840. évi XVIII. törv. cz. 55 §-a c. pontja szerint sz. kir. Pest városa hatóságánál bejelentetett. —

Nem kételkedhetünk, hogy a tisztelt közönségnek átengedett ezen 1000 darab részvény elvállalásában hazánk fiai minden másokat megelőzendek. Pest 1861. szeptember 12-én — A bizottság: Fuchs Rudolf, Hajós József, Lévai Henrik, Lónyay Menyhért, b. Sennyey Pál, Ullmann Károly, Ürményi József, gróf Zichy Ferenc, Mannó István.

Irodalom és művészet.

+ Heckenast Gusztávnál ismét egy csomó díszesen kiállított könyv jelent meg egyszerre, melyek a következők:

„Egyetemes természet- vagy észjog elemei.” Virozsil Antal eredeti latin munkája után magyarul előadva Hoffmann Lajos Pál, a magyar egyetem magántanítója által. II. Főrés: Természetes nyilván vagy közjog. Egyetemenkél a magyar nyelv jogaiba ismét visszahelyeztetvén, joghallgatóink e jeles munkának igen jó hasznát vessétek.

„Eredeti népmesék.” Összegyűjtötte Merényi László. Két kötet. Ez érdekes népmesék a magyar nép sajátosága észjárását híven tükrözik vissza s az előadási nyelv oly magyaros zamatu, hogy e nemben kevés hasonlót mutathat fel irodalmunk. E mesékből a „Kilinkó” címűt a Vas. Ujság is közlöttele mutattunk. A két kötet ára 2 ft.

Végül a gyermekirodalom is szaporodott Lukács Pál négy kis kötetny műveivel, következő czimek alatt: Kis mesélgető; Kis cizera; Béni kis naplója és Virág-cserép. Mindezek a szerző ismert kedves modorában irt prózai és verses olvasmányokat tartalmaznak. Egy-egy kötet ára szines kemény kötésben 50 kr.

+ (Heckenast Gusztávnál megjelent): „Gyöngyörök b. Eötvös József összes szépirodalmi műveiből, fűzte Vachott Sándorné.” E jeles eszmegyűjteményre vonatkozólag vesszük illetékes kézből a következő ajánló sorokat:

„Nem szorult arra e mű, hogy a közönség figyelmébe ajánljuk. B. Eötvös József neve nagyobb világot vet annak czimlapjára, mint hogy ne igeyeknek azt minden valódi honi s lelkes honleány megszerezni.

Mindaz, mi az ember szívet emelni, nemesíteni és dobogtatni képes; mi a feltörekvő ifjat megszilárdíthatja a jobban s nagyságra vezetheti, mi az asszonyt és anyát hibéből, nemesebbé teszi; mi a nép szívében bizalmat gerjeszt vezetői iránt; mindaz, mi a szeretetben a szeretet által megerősíteni, s Istent imádni tanít, s megérdemelné ösztönöz, hogy nekünk, hogy e hazának B. Eötvös Józsefet adta; feltalálható ezen könyvek könyvében.

Mintha magából a haza nagy szívéből olvasnók: szinte halljuk az érzelem dobbanásait, oly sajátos erő, varázs és melegség ömlik el ez igazgyöngyök minden során. S én, ki áthatva, csaknem gyönyörítelen tanulmam át e könyvet, s zártam be utolsó lapját e pillanatban, sietve küldöm szét érzelmeimet hazaszerte, hogy ne késsenek honfitársaim e gyűjtemény megszerzésére által a legnagyobb gyönyörben részesülni, melyet csak érdehet hazát, népet, és embert szerető műveltebb kebel; ne késsenek boru és derűben

biztos irányadoul tanulmányozni e könyvet; hisz a külföldön egy világirodalmat kutatnak fel ily gyűjteményért: mi egy írónk után birjuk a kincset! — Igyekszik azt felhasználni és terjeszteni! D

+ (A műegylet közelebbi kiállításából) 1400 ft. áru képeket szándékozik megvásárolni. A kiállított festmények közt igen érdekes Schmit drezdai művész „Népfölkelésre buzdítás” című képe, mely 1848-ból ad egy sikerült magyar népjelenetet, Kossuth jól talált alakjával. A kép ára 450 ft.

+ (Stéger Ferenc) a bukaresti operához 4 hónapra 6000 pfttal van szerződötve.

+ (Magasztalos vers.) A „M. S.” egy 11 distichonból álló latin verset küldött, mely a magyar ügy két nagy védőjéhez, Deak és Smolkához van intézve s Belgrádból küldetett be.

+ (A Garaynak felállítandó szobor javára) Szegszárdon aug. 27-én hangversenyt tartottak, mely 149 ftot jövedelmezett.

+ (Schwarz Gyula hazánkfiát), a „Fajtakérdés elemei” és „Földtani elméletek” című, nemrég megjelent jeles munkák fiatal szerzőjét a párisi Institut elnöksége meghívta a Bordeauxban f. hó 19-én tartandó tudományos kongresszusra.

+ (A „Religio” legutóbbi számát) a cs. k. rendőrség lefoglalta. Vajjon, mit véthetett e kegyes, istenfélő lap?!

+ Jámbar Endre „Férfi-divatközlöny”-ének őszi ilmetnye megjelent; a hozzá mellékelt szép, nagy divatlap is fölszabadult a rendőrségi lefoglalás alul. E kép mint halljuk, a rajta levő honvédelmi miatt volt lefoglalva.

+ (A „Thalia-Album”) szerkesztői, Fésüs György és Toldy István az előfizetési határidőt sept. 30-ig meghosszabbították, egyszerűsített megnyugtatóul tudatják előfizetőikkel, hogy a mű az ígért időben, azaz október hó első felében fog megjelenni és szétküldetni.

+ (A szentpétervári opera híres énekesnője, Fricci asszony) egy győri kereskedőt hat válogatott magyar dal küldésével bizott meg.

+ (Uj ifjúsági olvasmány.) Hogy az ifjúság a művelődés is tudományosság terén teljes sikerrel haladhasson, kell hogy az ifju már jókor megkedvelje az olvasást. E czéla pedig ifjúsági olvasmányokra van szükség, de fájdalom, e tekintetben irodalmunk más művelt nemzetekéhez képest igen hátra van, s ha efféle munka helylyel-közzel megjelenik is, nagyobb részt idegen nyelvekből van irodalmunkba áttűltetve, s idegen zamatu levén, nem felel meg a czélnak tökéletesen. Mindamellet, mint minden mozzanaton e téren, örömmel üdvözöljük az épen most megjelent, következő című munkát: „Güg előzi meg a bukást, vagy Menciahoff emelkedése és bukása.” Ifjúsági elbeszélés. Németből Hoffmann Ferenc után fordította Birly Paulina. Kiadta Márki József tudor. 132 lap; ára 50 kr. Kapható a kiadónál, Sebestyén-tér, 2. sz. alatt.

+ (Orlai Petrics festész hazánkfiát), hir szerint egy magyar történeti festményen dolgozik, a jövő évi londoni világiállítás számára.

+ (Dr. Schuselkától) közelebb egy új röpirat jelenik meg Bécsben, ily cím alatt: „Ausztia és Magyarország.”

+ (Himfi József, „A magyar törvénykezés kézikönyve”) című munkájára az előfizetési határidőt okt. 15-ig meghosszabbítja.

+ Szegeden Burger Zsigmondnál jelent meg: „Néhány év Petőfi életéből.” Irta Szaberényi Lajos. A három ivre terjedő munkácska nagy költőnk tanulói életéből és első ifjúságából néhány érdekes adatot, néhány eddig ismeretlen levélét és versét közli. A tiszta jövedelem fele a Petőfi-szobor alapja gyarapítására fog fordítatni.

+ Szegeden Burger Zsigmondnál ily című fűzet jelent meg: „Zsinagógának örömhírműkönt.” A nagyváradi magyar zsidó község zsinagógájának felavatása, 1861-ik évi aug. 7-én. Lővo Lipót szegedi főrabbitól. Kiadta a nagyváradi magyar-zsidó község.

+ („Malvina költeményei.”) melyek egy ideig a cs. k. rendőrség által le voltak foglalva, a költőnő „hónszertett atyjának” ajánlva, s könyomatu arcképevel díszítve megjelentek. A gyönyörűen kiállított könyv végén közölve van az előfizetők névsora, mely kitűnő pártolárol tesz tanúságot. A tiszta jövedelem a Petőfi-szobor és az írói segélyegylet javára fog fordítatni.

+ (Pados János „Myrtuslombok”) című költeményeire hirdet előfizetést. A finom velinen, csinos angolvaszon kötésben aranyvágással megjelentető könyv előfizetési ára 1 ft. 80 kr., mely nov. 10-ig a szerzőhöz (Pest, egyetem-utca 7. sz. a.) küldendő. Ha a munka bármely oknál fogva ez évben meg nem jelenhetne, szerző az előfizetési pénzeket uj évkor visszaküldeni ígéri.

+ (Uj lengyel lap.) A felfüggesztett „Przełond Powszechny” lembergi lengyellap helyett okt. 1-től kezdve új politikai napi lap fog megindulni „Dziennik Polzski” czimvel Szerkesztője Ziemialkowszki, s egyik munkatársa a derék Smolka leand, mi a keletkezendő lap szabadelvű irányáról elég kezességel nyujt.

Egyház és iskola.

+ (Az iskolai év kezdete a kath. iskolákban). A m. k. helytartótanács részéről már hivatalosan is közzé tétetett, hogy az idei tanfolyam mind a pesti egyetemen, mind az összes magyarországi kath. gymnasiumokban kivételesen f. é. november 1-én kezdődik. Az egyetemen 2-ik évet végzett joghallgatók, kik az ugynevezett jogtörténeti vizsgálatlalt még hátralétkban

Színházi napló.

Péntek, sept. 13. „Othello.“ Szomorujáték 5 felv. *Shakespeare*től. Valahára tehát láttunk ismét egy shakespearei darabot, de ismét csak arról győződünk meg, hogy színészeink legnagyobbbrészt sokkal otthonosabbnak érzik magukat a vigjátékokban, mint a halhatatlan brit költő magasröptű műveiben. Egressy némely jelenetei tagadhatlanul a legmagasb igényeket is kielégíthették. Ezeket méltányolta is a közönség zajos tapsaival. Legbevégzettebb alak volt Tóth József „Jago“-ja. Desdemónát Munkácsy-F.-né sikerrel adta. A többi szereplőről bajos volna dicsőenket írni.

Szombat, sept. 14. „Ernani.“ Opera 4 felv. *Verdi*től. A mai előadásban legnevezetesebb az, hogy a czimszerepet Fekter adta, még pedig szokatlan szerencsével. Bigio szépen és tüzzel énekelt.

Vasárnap, sept. 15. „Mátyás király lesz.“ Eredeti színmű 5 felv. Irta *Szigligeti*. Mátyást Benedek vendégszínész játszta. Nem tudjuk, meglepődött-e ő maga a sikerrel, de mi ismert tehetségétől kissé többet vártunk. Ugy látszik, jobb neki a vigjátéki téren maradni. Egressy és Tóth József, amaz mint Szilágyi Mihály, ez mint Gara nádor kitűnők voltak. A darab kissé nagyon is hosszú, nem lehetne e bajon segíteni?

Hétfő, sept. 16. „Tücsök.“ Falusi életkép 5 felv. Irta *Birchpfeifer Sárolya*. A czimszerep Munkácsy-F.-nének egyik legjobb szerepe. Ma is igen meghatóan adta, de ohajtanók, hogy első felvonásbani, kissé drasztikus jeleneteit művészetével némileg szelidítené. Szathmáryné Fadet anyója sikerült alak. A vendég Komáromy nagyon jó — Komáromy volt, a mi nem nagy dicsőret alakító tehetségének. Minden szerepben ugyanaz.

Kedd, sept. 17. „Bánk bán.“ Eredeti opera 3 felv. *Erkel Ferencz*től. Telided teli ház, csak egykét páholy állott üresen. Az előadás általában egyike volt a gyengébbeknek. Minden énekesen meglátszott, hogy nincs „disponálva.“ Mi az oka? nem tudjuk. Csak Füredi (Peturbán) énekelt el hatalmasan haragos bordalát.

Szerda, sept. 18. Harmadszor: „Egy királyné.“ Eredeti történeti dráma 4 felv. A Teleki-alapítványból 100 arannyal jutalmazott pályamű. Irta *Tóth Kálmán*.

Csütörtök, sept. 19. „Sevillai borbély.“ Opera 2 felvonásban.

Felelős szerkesztő **Pákh Albert**: (lak. magyar-utca 1. sz.)

Évnyegyedre 2 ft. 50 kr. **Két lap együtt!!** **Fél évre 5 forint.**

Előfizetési fölhívás

Vasárnapi Ujság és Politikai Ujdonságok
1861-ik évi utolsó negyedére.

Az őszi évnyegyed beálltával ismét több időt nyer a néplapok közönsége, melyet hasznos olvasmányoknak szentelhet, minélfogva tisztelettel figyelemztetjük mindazon tisztelt olvasóinkat, kiknek ideje letelik, hogy előfizetéseiket jókor megújítani sziveskedjenek.

Együttal ajánljuk a **Vasárnapi Ujság** és **Politikai Ujdonságok**, egymást kiegészítő testvérlapokat mind azon hazánkfiai figyelmébe, kik a napjainkban szükséges és hasznos tudnivalók minden ágára kiterjedő, s amellett aránylag legjutányosb olvasmányra kívánnak szert tenni. Az idők ismét igen komolyak, s a nagy napok küzdelmeiben újra be fog bizonyulni, hogy csupán szellemi s erkölcsi erő és tántoríthatatlan hazafiu érzület az, a mi nemcsak eddigi jó hírnevét alapítá meg a magyarnak, hanem ezek fogják végre is igazságos ügyét diadalra segíteni. Ez irányban hatnak lapjaink évek óta, s feladatuk ezután is az lesz, hogy a magyar közönség bennök érzelmeinek s vágyainak hü képviselőit találhassa.

A szerkesztőség ígérheti, hogy jeles munkatársainak újabb szaporodtával a téli folyamatot minél érdekesebb közleményekkel gazdagítandja s a legnehezebb időkben is csupán hazafiu szellemtől sugalt iránynak engedend helyet lapjai hasábjain.

Előfizetési föltételek:
(Buda-Pesten házhoz hordatva, vagy postai bérmentes küldéssel)

évnyegyedre, azaz : október—decemberre 2 ft. 50 kr.
félévre, azaz : október—mártiusra 1861—1862 5 „ — „

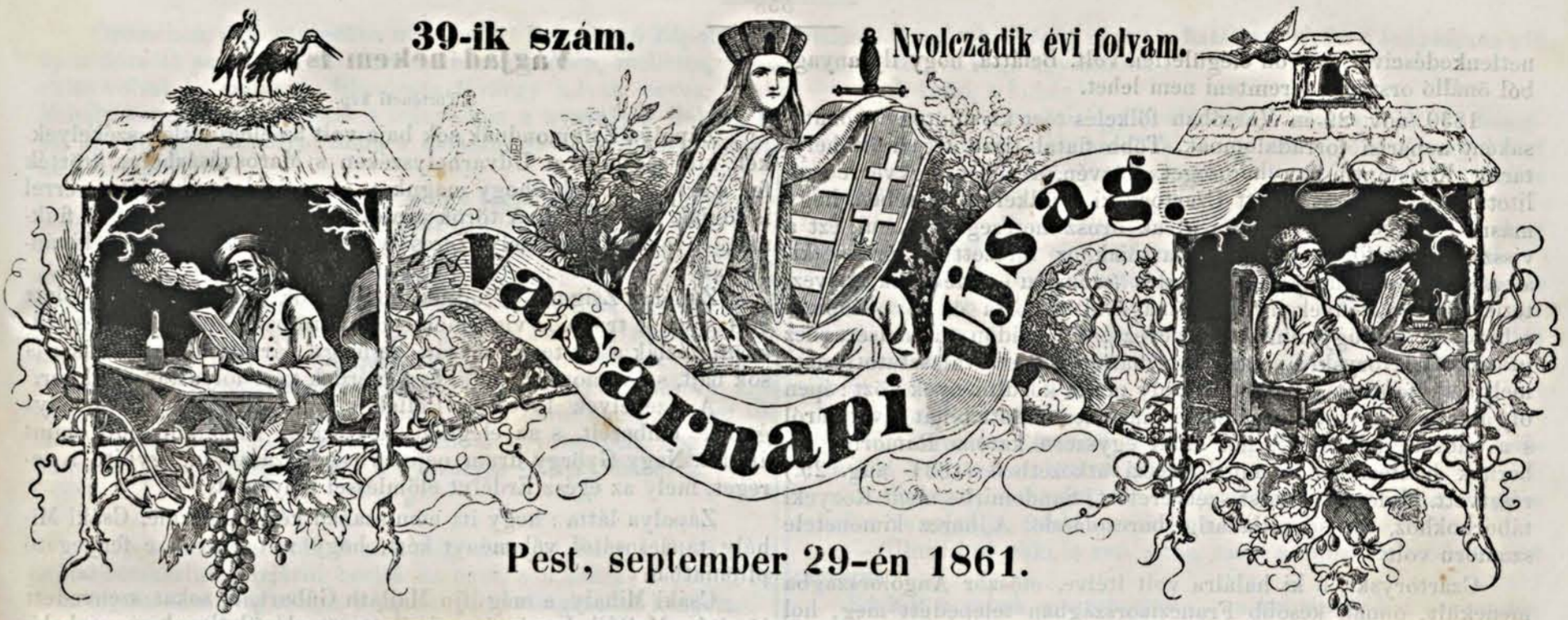
Tíz előfizetett példányra egy tiszteletpéldány.
A pénzek bérmentes küldése kéretik.
Az 1861. évi II. félelvi folyamból teljes számú példányokkal még folyvást szolgálhatunk.

Csupán **Vasárnapi Ujság** félévre 3 ft.
évnyegyedre 1 ft. 50 kr.

Csupán **Politikai Ujdonságok** félévre 2 ft. 50 kr.
Évnyegyedre 1 ft. 25 kr.

A Vasárnapi Ujság és Politikai Ujdonságok kiadó-hivatala Pesten,
egyetem-utca 4-ik szám alatt.

Kiadó-tulajdonos **Heckenast Gusztáv**. — Nyomatja **Landerer és Heckenast**, egyetem-utca 4. szám alatt Pesten 1861.

Pest, september 29-én 1861.

A Vasárnapi Ujság hetenkint egyszer nagy negyedrében 1 1/2 iven jelenik meg. Előfizetési díj Buda-Pesten házhoz küldve vagy postai uton külön a Vasárnapi Ujságra félévre 3 ft., a Politikai Ujdonságokkal együtt 5 ft. újpénzben. — Az előfizetési díj a Vasárnapi Ujság kiadó-hivatalához (Pest, egyetem-utca 4. szám) bérmentve utasítandó. (Szerkesztőségi szállás : magyar-utca 1. szám.)

Czartoryski Ádám György herceg.

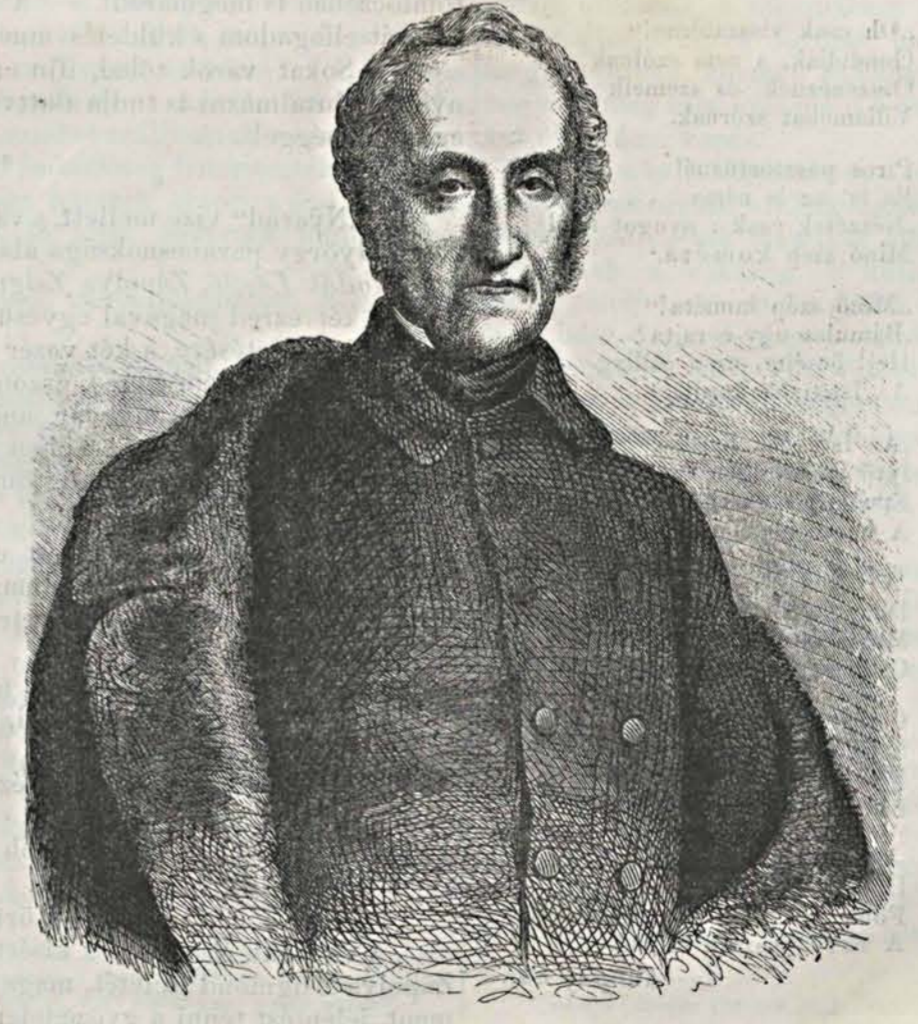
A függőben levő nagy politikai kérdések egyik legfontosbika, a lengyel kérdés, ismét szőnyegre került. A hajdani Lengyelország minden részében napirenden vannak a kormányellenes tüntetések, az üldözött hazafiak jankiáltásai viszhangzanak egész Európában, s talán ezuttal nem minden siker nélkül. Ha a nemzetiségi nagy eszmének sikerülend az abszolút hatalom felett diadalmaskodni — a min nem kételkedünk — akkor a lengyel népnek sincs oka kétségbeesni, s joggal mondhatja el, hogy „Lengyelország nem volt, hanem lesz!“

A dolgok így állván, időszerűnek tartjuk, bemutatni olvasóinknak a lengyel emigrációnak nem rég elhunyt főnökét, Czartoryski herceget. — Czartoryski Ádám György herceg, a régi Jagellók egyik ivadéka született Varsóban 1770-ki január 14-dikén, tehát két évvel hazája halála, Lengyelország első felosztása előtt. Atyja, Ádám Kazimir herceg, Podolia főhelytartó s osztrák tábornok és anyja Flamming szász grófnő, rangjához illő nevelésben részesített s tanulmányai befejezése végett Német-, Francia- és Angolországba küldék. Ez utóbbi országban, hol hosszabb ideig tartózkodott, alaposan tanulmányozta az alkotmányosságot, melynek később legbuzgóbb bajnokul tüntette ki magát. Már 1792-ben résztvett azon harcban, melyet hazája az 1791. máj. 3-iki alkotmány védelmére Oroszország ellen folytatott.

Lengyelország több ízben megújult önvédelmi harcainak szerencsétlen befejezése után, az orosz kormány a Czartoryskiak roppant terjedelmű birtokait is elkoboztatta, melyek azonban osztrák közbenjárás folytán újra visszaadtak, oly feltétel alatt, ha mind a két Czartoryski kezesül Sz.

Pétervárra megy. Itt Ádám György herceg II. Katalin császárnőben hatalmas pártfogóra, Sándor nagyhercegben pedig melegkeblű baráttra talált. Azonban alig hogy I. Pál a fia és a lengyel herceg közt szövődött benső barátságának nyomára jött, ez utóbbit követi minőségben azonnal (1797.) Turinba küldte. Sándor 1802-ben trónra lépén, herceg barátját visszahíttá és külügyi miniszterévé tette. Méltán kérdezhetjük: hogy történhetett az, hogy egy lengyel hazafi és az abszolút orosz uralkodó közt oly benső barátság szövődött? A dolog nyitja abban rejlik, hogy I. Sándor minden alkalommal Lengyelország iránti nagy rokonszenvérlől beszélt, miáltal barátjában a legvérmesebb reményeket kelté Lengyelország visszaállítására. A herceg annyira bizott e nyilatkozatokban, hogy a földie által I. Napoleonnál tett lépéseket is rosaltá. Hogy azonban ellenök működnie ne kelljen, 1807-ben elbocsáttatását kérte, miután az austerlitz-i ütközetben s a tilsiti békekötésnél jelen volt.

Több évi visszavonultság után, midőn a francia császár keze már nem ért a Visztuláig s a varsói hercegség, a mily gyorsan létrejött, ép oly gyorsan el is tűnt, Czartoryski ujo-lag Pétervárra ment, hazájaért régi fáradozásait megnyitandó. 1813-ban a császárt Bécsbe és Párisba követte, a nélkül, hogy más vigaszt hozhatott volna haza, mint egy lengyel királyság felállítását mint orosz tartományt. Nem sokára ezután a 48 éves férfi Pac lengyel tábornokkal valami szerelmi ügy miatt párbajt vitt, melyben megsebesülén, a vesztes ő lett ugyan, de másrészt diadalt is nyert, mert Sapieha Anna hercegnő, a párbaj ártatlan oka, kezét a sebesültnek adta (1818.) Czartoryski egész 1830-ig tevékeny részt vett minden hazájában előfordult politikai eseményben, bár nemzetiségi

CZARTORYSKI ÁDÁM GYÖRGY HERCEG.